Відгук

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Гоголь Марії Василівни

«Розвиток психофізичних якостей в учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання»

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

Актуальність обраної теми. Модернізація сучасної системи освіти передбачає формування загальнолюдських цінностей та створення умов для гармонійного розвитку дітей. Велике значення для вирішення даної проблеми належить фізичній культурі.

Науковцями доведено, що високий рівень здоров'я та психофізичного розвитку дітей дозволяє краще опанувати освітні програми в загальноосвітніх та позашкільних начальних закладах.

Ряд наукових досліджень акцентують увагу на можливостях використання фізичних вправ для розвитку музично-ритмічних і танцювальних рухів. Тому в музичних школах існує потреба у науковому обґрунтуванні засобів фізичного виховання, які сприяють розвитку психофізичних якостей дітей для підвищення ефективності навчального процесу і музичної освіти.

Особливого значення вирішення даного завдання має у молодшому шкільному віці, тому що підґрунтя для фізичного і психічного здоров'я закладаються в даному віковому періоді.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006 – 2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.1.1 «Теоретико-методичні та програмно-нормативні основи фізичного виховання учнів і студентів» (номер державної реєстрації 0107U000771). З 2011 року дослідження виконували згідно з темою «Теоретико-методичні основи застосування інформаційних,

педагогічних та медико-біологічних технологій для формування здорового способу життя» (номер державної реєстрації 0113U002003) Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Роль автора у виконання теми полягає в аналізі й узагальненні теоретичного та в обґрунтуванні практичного матеріалу щодо шляхів розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації, їх викладу в опублікованих працях. Результати досліджень носять об'єктивний характер на різних етапах дослідження до експериментальної роботи було залучено 328 дітей восьми- і десятирічних (середній вік 9,4 роки). Разом з тим опитано 32 вчителя музичних шкіл та 128 батьків.

Для проведення педагогічних експериментів було сформовано вибірку зі 102 дітей (52 хлопчики і 50 дівчаток) початкових класів музичних шкіл міст Івано-Франківська (музична школа №2, №3) й області (Калуша, Коломиї). Діти навчалися за спеціальністю фортепіано (36 дітей), духових інструментів (сопілка, саксофон, кларнет, труба, 28 дітей) і струнно-смичкових інструментів (38 дітей). Окрім цього, у дослідженні взяли участь 226 учнів 2 – 3 класів загальноосвітніх шкіл (загальноосвітня школа-садок I ступеня №6, загальноосвітня школа-садок I ступеня імені Софії Русової, загальноосвітня школа №22 (108 хлопчиків та 118 дівчаток).

Формувальний етап педагогічного експерименту реалізовано протягом 10 місяців у музичній школі №2 міста Івано-Франківська. Відповідно до спеціалізації дітей було сформовано у три експериментальні і три контрольні групи по 10 хлопчиків у кожній.

Публікації. Зміст дисертаційного дослідження відображено в 11 публікаціях, шість з яких опубліковано у фахових виданнях України, одна – в періодичному закордонному науковому виданні.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити ефективність програми розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати й узагальнити дані спеціальної літератури з проблем розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл.
2. Дати оцінку розвиткові особистісних якостей, психічних процесів, морфофункціональних властивостей та фізичної підготовленості учнів музичних шкіл.
3. Визначити наявність та інформаційну значущість взаємозв'язків компонентів фізичного розвитку, фізичної підготовленості, музичних здібностей та психофізичних якостей учнів музичних шкіл.
4. Розробити та експериментально перевірити ефективність програми розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл.

Об'єкт дослідження – розвиток психофізичних якостей учнів музичних шкіл.

Предмет дослідження – вплив засобів фізичного виховання на розвиток психофізичних якостей учнів музичних шкіл.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс взаємодоповнювальних **методів дослідження**, які відповідають завданням роботи:

теоретичні – аналіз науково-методичної літератури, синтез, порівняння й узагальнення отриманих даних;

емпіричні – спостереження, бесіда, анкетне опитування учнів музичних шкіл (для вивчення обізнаності щодо важливості засобів фізичного виховання у розвитку фізичного здоров'я, психофізичних показників, обізнаності щодо здорового харчування, добового раціону тощо) та батьків (для вивчення причинно-наслідкових зв'язків з обізнаністю дітей), педагогічне тестування;

психофізіологічні – комплексна комп'ютерна система «Діагност-1» (для вивчення показників психофізичних якостей в учнів музичних шкіл);

методи обробки статистичних даних використовували для виявлення вірогідних кількісних змін психофізичних показників під впливом запропонованої експериментальної програми з використанням засобів фізичного виховання;

педагогічний експеримент, що охоплював констатувальний і формувальний етапи (для вивчення впливу розробленої програми для розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл).

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає в тому, що:

– уперше розроблено експериментальну програму розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання. До основних засобів належали фізичні вправи з використанням елементів тенісу, психотехнічних ігор, естафет під музику, дихальних вправ. Програму представлено функціонально цілісно, інтегрально єднаючи різні елементи навчання і виховання дітей в музичній школі;

– *уперше* виявлено взаємозв'язки показників фізичного розвитку, фізичної підготовленості, музичних якостей та психофізіологічних можливостей учнів музичних шкіл у кількісному оцінюванні кореляційного аналізу; виявлено зміну структури фізичної підготовленості та психофізіологічних можливостей дітей;

– *уперше* формування теоретичних знань з музичних дисциплін (історія музики, сольфеджіо) здійснюється у поєднанні з руховою діяльністю учнів музичних шкіл шляхом проведення занять на відкритій спортивній арені; в основі розвитку творчої особистості, прагнення до активної участі дитини у навчальному процесі з використанням принципу розвивального навчання;

– *уперше* розроблено спеціальний розділ у експериментальній програмі щодо взаємодії сім'ї і музичної школи для залучення батьків до співпраці, що сприяє психофізичному вихованню дітей;

– *доповнено* дані про вікові особливості мотивації дітей до занять фізичними вправами та музикою, рівень фізичного розвитку, соматичного здоров'я; вплив занять фізичними вправами на морфофункціональний стан дітей 8–9 років;

– *розширено* уявлення про особливості розвитку психофізичних якостей (простої та складної зорово-моторної реакцій, функціональної рухливості нервових процесів, сили нервової системи), фізичної підготовленості (показників вивчення фізичних якостей) дітей 8–9 років,

Практичне значення дослідження полягає у:

– визначенні підходів до планування експериментальної програми і використання засобів фізичного виховання для розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл;

– розробці змісту занять з фізичного виховання для розвитку психофізичних якостей дітей 8–9 років, які навчаються в музичній школі;

– розробці комплексу вправ для оздоровчих хвилинок, руханкових пауз, сюжетних занять для психофізичного розвитку учнів музичних шкіл.

Отримані дані можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, для розробки модельних показників психофізичного стану дітей різних музичних спеціальностей, а також у системі післядипломної освіти вчителів музичних шкіл.

Оцінка змісту дисертації, її завдання в цілому та ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації. Дисертаційна робота викладена на 207 сторінках, з яких 161 – основний текст. Робота складається зі змісту, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертація містить 14 таблиць та ілюстрована 15 рисунками. У роботі використано 233 джерела наукової літератури, з яких 25 – зарубіжних авторів.

Автореферат відповідає змісту дисертації і розкриває основні положення дисертації.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження,

сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, а також визначено особистий внесок здобувача у спільно опубліковані наукові праці, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, визначено кількість публікацій автора за темою дисертації.

У *першому розділі* **«Засоби фізичного виховання у контексті розвитку психофізичних якостей учнів музичних шкіл»** розкриваються особливості використання засобів фізичного виховання, які сприяють розвитку психофізичних якостей дітей.

Значна увага у даному розділі приділена базовим аспектам психофізичних механізмів навчальної діяльності учнів музичних шкіл. Аналіз науково-методичної літератури дозволив визначити теоретико-методичні засади розвитку психофізичних якостей дітей різного віку.

Особливості навчання у музичний школі потребують реалізації принципу гармонійного розвитку дитини, який полягає у єдності тілесного, інтелектуального та соціально-психологічного компонентів.

Тому підвищення ефективності якості освіти у музичних школах і розвиток музичних здібностей дітей молодшого шкільного віку необхідно здійснювати на основі взаємозв'язку фізичного та психофізичного компонентів у розвитку учнів, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** описано комплекс методів дослідження та наведено обґрунтування доцільності їх використання. В даному розділі представлений порядок проведення основних етапів дослідження.

У третьому розділі **«Характеристика психофізичного стану учнів музичних шкіл»** представлено результати констатувального експерименту. Проведено аналіз особливостей закономірностей розвитку психофізичних якостей та музичних здібностей учнів музичних шкіл.

Автором визначено взаємозв'язок між психофізичними якостями та музичними здібностями, фізичною підготовленістю та морфофункціональними показниками учнів музичних шкіл. Досліджено розвиток нейродинамічних властивостей у групах дітей різних музичних спеціалізацій.

Особлива увага у даному розділі приділена порівнянню основних нервових процесів дітей музичних шкіл та дітей, які не займаються музикою. Між групами досліджувальних за показниками простої зорово-моторної реакції, складної зорово-моторної реакції та функціональною рухливістю статистично достовірних відмінностей не встановлено.

Аналіз стану постави (за медичними картками) засвідчив, що в діагностованих школярів Івано-Франківська більше 62% мають вади постави (домінує сутулість). При цьому у 72,54% учнів музичних шкіл спостерігаються вади хребта та спинно-грудного корсета. В нормі сформовані згини хребта у близько 37% дітей.

Частота серцевих скорочень була вище норми лише у 45,76% дівчаток, які не займаються музикою У 39,81% хлопчиків, які не займаються музикою вище норми були показники систолічного і діастолічного артеріального тиску. У хлопчиків-музикантів – 36,53% отримано аналогічні дані.

Щодо життєвого індексу, то у хлопчиків, які займаються музикою, він становив 53,02% (нижче за середній), а у дівчаток – 51,77% (середній рівень). У досліджених хлопчиків та дівчаток, які не відвідують музичну школу, спостерігаються такі самі показники.

Середньостатистичні значення ваги і довжини тіла, окружності грудної клітки дітей виявилися такими, що відповідають віковій нормі.

Виявлено, що більшість школярів молодшого шкільного віку має низький рівень фізичного здоров'я (51,96%); рівень індексу рухової активності у більшості дітей, які займаються музикою, низький (35,79±1,1 бали).

Під час дослідження фізичної підготовленості дітей було встановлено, що жоден з обстежених учнів музичної школи не показав високого і вище середнього рівнів розвитку швидкісних якостей, натомість 53,84% хлопчиків і 50,0% дівчаток мали низький рівень, так само високого рівня швидкісно-силових якостей не досяг жоден учень, проте низький рівень мали понад 35% хлопчиків і майже 30% дівчаток. Високий рівень у показниках розвитку гнучкості мали тільки 3,86% хлопчиків і 8,0% дівчаток, але більшість хлопчиків (51,92%) мала низький. В обстеженій групі музикантів понад 30% хлопчиків мають нижче середнього рівень витривалості, а от 36% дівчаток мають середній показник у контрольній вправі «біг 1000 м».

Серед дівчат 31,35% продемонстрували вище середнього рівень швидкісних здібностей; 30,6% хлопчиків мають високий рівень розвитку цієї фізичної якості. Натомість дівчатка показали високі результати у витривалості. Більше 34% подолали 1000 м із результатом вище середнього. Серед хлопчиків лиш 18,51% зуміли наблизитися до рівня дівчаток. Щодо спритності, то 19,49% молодших школярів продемонстрували високий результат.

Дані констатувального експерименту були підставою для наукового обґрунтування фізичних вправ, які сприяють розвитку психофізичних якостей.

У четвертому розділі **«Експериментальна програма розвитку психофізичних якостей в учнів музичних шкіл»** розкривається комплексна програма розвитку психофізичних якостей учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання, а саме елементи тенісу, психотехнічні ігри, естафети під музику, дихальні вправи. В програмі органічно поєднується елементи навчання і виховання.

Інноваційним аспектом програми є те, що вперше формування теоретичних знань з музичних дисциплін здійснюється у поєднанні з руховою діяльністю учнів музичних шкіл.

Розроблена програма ґрунтувалася на загальних вимогах (відповідність віку, фізична підготовленість дитини, поступове ускладнення завдань, їх повторюваність і т. д.) і з обов'язковим урахуванням деяких специфічних вимог щодо розвитку психофізичних якостей.

Проведені в ігровій формі заняття мали освітньо-виховний ефект: діти опановували у великому обсязі вміння і навики, у них інтенсивніше розвивалися психофізичні якості, а високий ступінь взаємозв'язку фізичного і психічного розвитку сприяв творчій активності дітей та скороченню термінів адаптації до нового музичного матеріалу. Завдання, пов'язані із підвищенням рівня фізичної підготовленості, передбачали використання широкого спектра засобів (дихальні вправи, вправи з тенісними м’ячами, психотехнічні ігри, рухливі ігри з віршами, вправи з гімнастичними палицями і т. д.).

Порівняльний аналіз даних до і після формувального експерименту в учнів музичних шкіл показав, що цілеспрямована та довільна рухова активність до експерименту спостерігалася у 10% дітей, після експерименту – у 40% обстежених.

Після експерименту в дітей експериментальної групи показники функціонального стану підвищилися, що дає можливість краще переносити психофізичне напруження під час навчання.

Збільшилась з 20,0% до 70,0% кількість дітей ЕГ 1, що мають добрий рівень фізичної підготовленості, в ЕГ 3 до початку експерименту цього показника не мав жоден учень, а після нього – 60%. Найнижчий приріст рівня фізичної підготовленості після впровадження програми продемонстрували учні ЕГ 2 – приріст на рівні 30,0%.

Порівняльний аналіз рівня фізичної підготовленості експериментальних груп на початку та після впровадження програми характеризує її як ефективну, тому що спостерігається позитивна динаміка показників більшою мірою ніж до початку експерименту.

Під дією формувального експерименту в експериментальних групах достовірно змінилися показники розвитку психофізичних якостей.

Визначення ефективності експериментальної програми дозволяє зробити висновок про доцільність її використання для дітей молодшого шкільного віку учнів музичних шкіл.

У п'ятому розділі **«Аналіз і узагальнення результатів дослідження»** охарактеризовано повноту вирішення завдань дослідження.

Представлено три групи даних, отриманих у процесі дослідження:

– *вперше* доведено позитивний вплив експериментальної програми з використанням засобів фізичного виховання на розвиток психофізичних якостей учнів музичних шкіл. Новим є концептуальний підхід до застосування традиційних та інноваційних засобів фізичного виховання і збільшення кількості заходів, спрямованих на підвищення психофізичних показників засвоєння музичного матеріалу учнями класу фортепіано, духових та струнно-смичкових інструментів.

– *доповнено* теоретичну концепцію єдності фізичного і психічного розвитку дитини (Г. Апанасенко, С. Прасол, 2007; В. Кашуба, 2009; Н. Пангєлова, 2014), яка виявляється у взаємозв'язку параметрів, що характеризують морфофункціональний стан, фізичну підготовленість, показники особистісного розвитку дітей;

– *розширено уявлення* про педагогічні умови ефективної реалізації програми з використанням засобів фізичного виховання (І. Тюх, 2008; Н. Гончарова, 2009; Г. Арефьєв, 2015), показники психофізичного стану дітей дев'яти- і деситирічного віку (М. Борейко, 2007; Т. Круцевич, 2011; Н. Москаленко, 2011; С. Бублик, 2012), дані адаптаційних можливостей дітей до навчання в музичній школі (О. Руденко, 2002; А. Вільчковська, 2004; М. Данилейко, 2008; І. Полєвіков, 2011; В. Смородський, 2015).

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію, слід відзначити окремі недоліки і зауваження :

1. В авторефераті необхідно зазначити, що 5 наукова стаття опублікована у журналі, який включено до наукометричних баз даних.

2. В назві теми дисертації та окремих розділів необхідно вказати, що дослідження проводилось з дітьми молодшого шкільного віку.

3. В авторефераті на сторінці 3-4 зазначається, що дослідження проводились з дітьми 8-9 років, а на сторінці 7 вказано, «що на різних етапах були залучені до експерименту діти 9-10 років», що потребує пояснення. Також треба відзначити, що аналіз фізичного стану необхідно здійснювати окремо, для кожної вікової групи 8, 9 та 10 років.

4. На наш погляд у II розділі опис загальноприйнятих фізіологічних методів подано дуже ретельно, а навпаки на сторінці 56 необхідно було б розкрити особливості формуючого експерименту.

5. В таблиці 3.2 на сторінці 63 необхідно було б визначити достовірність відмінностей між різними групами учнів музичних шкіл, що й було б підставою для створення 3-х експериментальних груп.

6. На наш погляд, використання методу опитування для визначення рухової активності дітей молодшого шкільного віку є не зовсім придатний, тому що він розроблений на відтворенні діяльності по пам'яті.

7. У висновках до III розділу та у IV висновку не з'ясовано між якими показниками вказується достовірність відмінностей. У загальних висновках не відображено особливості і основні концептуальні положення експериментальної програми розвитку психофізичних якостей учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання.

8. В роботі зустрічаються стилістичні помилки, наприклад, використання терміну «розвиток фізичної підготовленості» сторінка 11 автореферату та сторінка 93 дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота «Розвиток психофізичних якостей в учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання» Гоголь Марії Василівни має достатнє теоретичне й практичне значення і є самостійним завершеним науковим

дослідженням, де висвітлено нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу наукову проблему – розвиток психофізичних якостей в учнів музичних шкіл засобами фізичного виховання, що сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу.

За актуальністю порушеної проблеми, новизною отриманих результатів та практичним значенням дисертація Гоголь М.В. відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання спорту за спеціальністю 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

Офіційний опонент:
доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор, проректор з наукової діяльності
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури і спорту Н.В. Москаленко

Підпис Москаленко Н.В. засвідчую:
начальник відділу кадрів Л.Г. Полякова

Відділ кадрів

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
Відділ № 73.02-11/92
15 03 2016 р.